

Nederlanders en de kerk

Wie zitten er in Nederland in de kerk? Waarom zij wel en anderen niet? Hoe kan de kerk die andere groepen bereiken? Hebben zij helemaal geen belangstelling voor religie, voor God?

Het rapport dat onderzoeksbureau Motivaction over dit onderwerp schreef, is voor de kerk niet opwekkend. Met zo'n driekwart van de Nederlanders blijkt de kerk geen raakvlak te hebben. Daar staat tegenover dat de belangstelling voor religie en spiritualiteit groter is dan de kerk zich vaak realiseert. Wat beweegt Nederlanders, waar leven zij voor? Het Amsterdamse onderzoek- en adviesbureau Motivaction heeft een traditie opgebouwd als het gaat om onderzoek naar leefstijlen. De onderzoekers

kijken niet alleen naar opleidingsniveau en inkomen, maar ook naar de waarden die mensen in hun leven centraal stellen. Daarbij maken ze onderscheid tussen drie typen waarden:

- Traditioneel: mensen die vooral gericht zijn op zekerheid en behoud van het goede;
- Modern: mensen die gericht zijn op bezit en ontspanning;
- Postmodern: mensen die gericht zijn op ontplooiing en beleving.

Motivaction komt vervolgens tot een indeling van de Nederlandse bevol-

De Protestantse Kerk heeft vooral aansluiting bij de traditionele burgerij

king in acht segmenten, elk met een eigen waardenpatroon (zie de verschillende leefstijlen onderaan de pagina). Het rapport *Analyse Mentality-milieus*.

Zingeingsprofielen en relatie tot de PKN maakt duidelijk dat het beeld voor de kerk niet gunstig is. De Protestantse Kerk blijkt vooral aansluiting bij de traditionele burgerij en de postmaterialisten te vinden. De overige milieus bereikt zij veel minder. Verbindende waarden tussen de kerk, de traditionele burgerij, nieuwe conservatieven en postmaterialisten zijn: verantwoordelijkheid voor jezelf en je omgeving, een zekere trouw, plichtsbesef en een niet op materialisme en zelfontplooiing gerichte levenshouding. Tegelijkertijd adviseert Motivaction de Protestantse Kerk om het contact met de andere leefstijlen niet helemaal kwijt te raken. Als een kerk midden in de wereld wil staan, moet die kerk ook de dialoog zoeken met de groepen burgers die nu niet bereikt worden.

De overige milieus bereikt zij veel minder. Verbindende waarden tussen de kerk, de traditionele burgerij, nieuwe conservatieven en postmaterialisten zijn: verantwoordelijkheid voor jezelf en je omgeving, een zekere trouw, plichtsbesef en een niet op materialisme en zelfontplooiing gerichte levenshouding. Tegelijkertijd adviseert Motivaction de Protestantse Kerk om het contact met de andere leefstijlen niet helemaal kwijt te raken. Als een kerk midden in de wereld wil staan, moet die kerk ook de dialoog zoeken met de groepen burgers die nu niet bereikt worden.

Bespreken

Het is zeer de moeite waard om dit onderzoek te bespreken in de plaatselijke gemeente. Het rapport leent zich daar ook goed voor: het is goed leesbaar, compact en kan zo gebruikt worden voor een goed gesprek in een kerkenraad, een missionaire commissie of tijdens een gemeenteavond. Zo'n avond wordt nog zinvoller (en leuker) als je betrokkenen vraagt om eerst thuis de leefstijlentest (*mentality test*) van Motivaction in te vullen (www.motivaction.nl). Voor die bespreking kun je diverse invalshoeken kiezen.

Zelfportret

In zekere zin biedt het onderzoek van Motivaction een zelfportret van de gemeente van Christus. Voor het grootste deel bestaat die gemeente uit traditionele burgerij, enkele nieuwe conservatieven en enkele postmaterialisten. In Gereformeerde Bondskringen zijn het vooral traditionele burgers, terwijl de postmaterialisten, met traditionele burgers, meer in het midden van de kerk te vinden zullen zijn, schat ik in. Nieuwe conservatieven zijn overal te vinden. Hoe dan ook, het grootste deel van de

16%

Traditionele burgerij

leven verloopt ordelijk en langs vaste patronen | hecht veel waarde aan discipline, regelmaat, netheid | sober, liever goede dan veel aankopen | relatief laag inkomen en opleidingsniveau | kerkelijk betrokken, waarbij traditie belangrijk is | geen belangstelling voor nieuwe vormen van spiritualiteit

8%

Nieuwe conservatieven

traditionele normen en waarden | hechten veel waarde aan gezinsleven, correcte omgangsnormen, respect en discipline | hard werken en carrière | stijl- en kwaliteitsaankopen | hoog opleidingsniveau en inkomensniveau | vanuit een traditioneel besef relatief veel kerkelijken

kerkganger is traditioneel burger. Zo'n constatering roept direct allemaal vragen op. Maakt geloven burgerlijk? Klopt het dat gelovigen vooral uit zijn op zekerheid, plichtsbetrachting en orde? Is dat wat in al die discipelschap-trainingen aan de gemeente is voorgehouden: 'Als je Jezus wilt navolgen, kies je voor orde, reinheid en regelmaat. En de samenvatting van de Tien Geboden is dat je trouw en betrouwbaar bent.' Het is duidelijk dat dit haakt. Onlangs nog moest ik in een kinderbijbeluur uitleggen dat de vossen holen hebben, maar dat de Zoon des Mensen geen plek heeft om Zijn hoofd neer te leggen, wat ook geldt voor Zijn navolgers. Met andere woorden, verstaan de burgerlijke navolgers hun roeping wel voldoende? Is de ethiek van de gemeente van Christus niet te veel gericht geraakt op aardse zekerheid? Moet er niet een scheut vreemdelingschap bij? Wat meer pelgrimagesbesef?

Burgerlijk

Tegelijkertijd is deze kritiek ook wat goedkoop. In een cultuur die zozeer gericht is op zelfontplooiing, individualisering, genot en materialisme – de

waarden die kenmerkend zijn voor de leefstijlen die niet of nauwelijks in de kerk aanwezig zijn – krijgt traditioneel burgerschap vanzelf het karakter van vreemdelingschap. Misschien moet de boodschap van de kerk in deze context zijn dat navolging inhoudt dat je oog hebt voor traditionele familiewaarden en de onderlinge zorg die daarin gestalte krijgt. Zorgvuldigheid, betrouwbaarheid, verantwoordelijkheid, mededogen en een door het besef van afhankelijkheid gevoede gelatenheid zijn in deze tijd wellicht juist centrale christelijke waarden.

Maatschappelijk gezien is de traditioneel burgerlijke levensstijl in ieder geval actueler dan ooit. Op de terreinen zorg en welzijn doet de overheid steeds vaker een beroep op die traditioneel burgerlijke waarden. De huidige economische crisis in Nederland is niet veroorzaakt door het traditioneel burgerlijke deel van de bevolking. Je zou willen dat banken en huizenkopers wat burgerlijker geweest waren. In die zin heeft de kerk met haar traditioneel burgerlijke inslag een boodschap voor de wereld.

Maar dan moet die traditioneel burgerlijke levensstijl wel op God gericht wor-

22%

Moderne burgerij

houdt van plezierig leven, maar hecht ook waarde aan orde en familiegeluk | gevoelig voor uiterlijk: verzorging, presentatie en inrichting | houdt van populaire cultuur | lager en middelbaar opleidingsniveau en inkomen | ontkerkelijkt | wel behoefte aan tradities en rituelen

10%

Gemaksgeoriënteerden

willen zorgeloos leven leiden | voorkeur voor rijkdom, luxe, glamour | niet religieus | geven verdiende geld snel uit | vrij jong en opmerkelijk veel vrouwen | relatief laag opleidingsniveau en inkomensniveau | zijn kwetsbaar: schulden, werkloos, verbroken relaties

13%

Opwaartsmobielen

gericht op maatschappelijk succes en hogerop komen | tonen graag wat zij bereikt hebben, behoefte aan erkenning | materialistisch ingesteld en hoge consumptieuitgaven | druk en gehaast leven | vrij hoog inkomen | sterk geseculariseerd, weinig religieuze belangstelling, wel een religieus besef

den en niet voortkomen uit de eigen angst voor vernieuwing en het verlangen naar zekerheid. Of traditioneel burgerlijk geloof iets voorstelt, blijkt uiteindelijk op die momenten waarop je geconfronteerd wordt met existentiële vraagstukken. Oog in oog met onrecht, ziekte, dood, lijden of rampen. Kun je je dan verlaten op God, de familie, de gemeente van Christus? Horen die dan nog bij elkaar of vormen zij een tegenstelling? En als zij een tegenstelling vormen, wie volg je dan?

Het blijkt ook op moeizame momenten in vergaderingen van een kerkenraad over bijvoorbeeld ethische kwesties en liturgie. Wordt dat gesprek gedomineerd door (burgerlijke) angst voor vernieuwing en verandering of gaat het om het gericht zijn op God? Misschien missen orthodoxe gemeenten wel te veel de inbreng van kritische postmaterialisten?

Missionair

Je kunt ook missionair of missionair-diaconaal naar het leefstijlonderzoek kijken. De kerk bereikt kennelijk vooral die groepen niet waarvan de leefstijl gekenmerkt wordt door materialisme, genot, zelfontplooiing, beleving en indivi-

dualisering. Dat is niet vreemd. Als je de zaligsprekingen leest, besef je dat het Koninkrijk niet direct bedoeld is voor zelfgenoegzame opwaarts mobiele of kosmopolieten. Moderne burgers doen een beetje denken aan de gemeente van Laodicea. Ze zijn net niet echt verloren zonen, maar 'lauwen'. Een beetje burgerlijk, maar per saldo vooral gericht op plezier, uitjes en materieel geluk. Die zie je hooguit bij het huwelijks, de doop en de begrafenis.

En dan de gemaksgoërienteerden. Soms zijn ze even in de kerk. Als ze vastgelopen zijn. Of voor een doop. Want religieus zijn ze wel. Maar als het hen goed gaat, zie je ze niet meer. Postmoderne hedonisten waaien even aan. Maar dan vooral bij artistieke gemeenten met een dito voorganger. Er moet wat te beleven zijn. Maar zodra het geloof gehoorzaamheid vraagt, wordt het lastiger. Materialisten en individualisten hebben moeite zich te verbinden omdat dat

Moderne burgers doen denken aan de gemeente van Laodicea

10%

Kosmopolieten

hard werkend met als doel hoger op te komen | actieve, veelzijdige leefstijl, op zoek naar nieuwe ervaringen die uitdrukking zijn van eigen originaliteit | hechten waarde aan luxe | hoog opleidingsniveau en inkomen | single of samenwonend | zoeken iets passends uit diverse tradities en religies

10%

Postmaterialisten

kritisch ten opzichte van maatschappij | zetten zich in voor solidariteit, milieu en gerechtigheid wereldwijd | niet gericht op luxe en merken | hoog opleidingsniveau en inkomen | zowel bewust gelovig (veelal open voor nieuwe vormen van spiritualiteit) als uitgesproken niet-gelovig

11%

Postmoderne hedonisten

individualistisch | niet materialistisch, maar gericht op het opdoen van nieuwe ervaringen | luxe, maar ook sober | hoog opleidingsniveau, alleenstaand, zonder kinderen, wonend in de grote steden | niet kerkelijk, wel geïnteresseerd in religie, maar dan niet belijnd of traditioneel

In een individualistische cultuur mag missionair werk iets confronterend hebben

uiteindelijk ten koste gaat van hun autonomie of materiële genot. Geloof en autonomie gaan niet zo goed samen. Geloof vraagt nederigheid, ootmoed. Daarvoor moet je een beetje vastgelopen zijn met jezelf. De velden zijn niet wit om te oogsten.

Confronterend

Toch dient de gemeente zich wel te bezinnen op de taak om het evangelie te brengen in deze wereld, ook als er geen vraag is naar dat evangelie.

In een cultuur die gekenmerkt wordt door materialisme en individualisme

mag missionair werk misschien ook iets confronterends hebben. Meestal evangeliseren wij met zoete verhalen over Gods prettige aanwezigheid als wij even alleen zijn

– God als genotsfactor voor individualisten die het even niet meer zien zitten. Denk aan het verhaal van de rijke jongeling of Jezus' waarschuwing dat rijken nauwelijks zalig worden. Bekeering omvat ook afsnijddend werk, zei men vroeger.

De leefstijlen waarin weinig belangstelling is voor religie, God en kerk zijn tamelijk nieuw. En het is ook de vraag hoe duurzaam ze zijn. Ze bestaan bij de gratie van veel welvaart en een grote, betaalbare zorgindustrie. Maar als die wegvallen, wordt de mens geconfronteerd met zijn afhankelijkheid van anderen en van God. Met andere woorden, deze levensstijlen hebben niet altijd een antwoord op de existentiële vragen die bij het leven horen. Het kan even duren voordat de herinnering aan het huis van de vader doorbreekt, zittend bij de varkens. Maar dan moet de kerk er ook staan, met open armen, aan de weg. Het is mijn indruk dat de kerk nu niet zit te wachten op verloren zonen, met de

geur van drank, vrouwen en ander weezinwekkend gedrag nog in hun kleren. Het op de uitkijk staan is de kerk wat verleerd. Misschien omdat wij in onze burgerlijke zelfgenoegzaamheid verleerd zijn waar wij vandaan komen of heimelijk naar verlangen.

In veel van de kerkvreemde leefstijlen is wel belangstelling voor geloof te vinden. Vaak tijdelijk, omdat je geconfronteerd wordt met existentiële vragen (crisis, nieuw leven, dood) of omdat je op zoek bent naar spirituele ervaringen (kosmopolieten, postmoderne hedonisten) of vanuit een nog onderhuids voortlevend volksgeloof. Deze belangstelling is aarzelend. Je bent op zoek. Je wilt het geloof eens uitproberen en beproeven.

De gemeente zou zich moeten bekwaamen in het gesprek met mensen met deze leefstijlen. Hoe voer je het gesprek met een opwaarts mobiele kerkbezoeker die geconfronteerd is met tegenslag in zijn carrière? Hoe benader je een postmoderne hedonist die een promotieavond voor een alphacursus bezoekt? Met dit onderzoeksrapport kun je prima rollenspelen oefenen of je vooraf bezinnen op zo'n gesprek.

Schare

De belangstelling voor religie bij de niet typisch kerkelijke levensstijlen heeft vaak een tijdelijk karakter. Dit leidt tot passantengedrag. Mensen maken tijdelijk gebruik van rituelen als doop, huwelijk en begrafenissen. Gedurende de crisis vragen ze om intensief pastorale en diaconale ondersteuning. Maar na verloop van tijd is het voorbij, zie je ze niet meer. Daarbij stellen ze de gastvrijheid van de gemeente sterk op de proef. Want de passanten brengen een levensstijl mee die soms haaks staat op de traditioneel burgerlijke leefstijl van de gemeente. Het geeft ook allemaal gedoe. Kerkenraden moeten vergaderen over de vraag of zij de doop willen bedienen aan kinderen van samenwonende ouders en of zij het huwelijk willen bevestigen van mensen die samenwonen en al een scheiding achter de rug hebben. En wat zeggen

Hoe onderzoek in gemeente te gebruiken?

Tips voor bespreking van dit onderzoek tijdens een kerkenraadsvergadering, een gemeenteavond, een kring of een vergadering van de evangelisatiecommissie:

- Laat iedereen thuis de leefstijlentest op www.motivation.nl invullen en de uitkomst meenemen naar de avond.
- Presenteer met acht dia's de leefstijlen uit het onderzoek: www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-verkenningen/Geloven_in_het_publieke_domein.pdf.
- Bezin je met elkaar op de vraag hoe de christelijke levensstijl zich verhoudt tot deze leefstijlen. Leg deze ook eens naast de leefstijl van Jezus, Paulus en Petrus. Wat zijn de grote verschillen tussen de leefstijl van postmodernen en bijvoorbeeld de individualistisch optredende Paulus? Was Paulus een postmaterialist?
- Wil de gemeente gastvrij zijn voor de categorieën die nu niet vertegenwoordigd zijn in de gemeente? Wat zou dat betekenen voor de gemeente en het beleid van de kerkenraad? Willen wij dat? Of moeten zij zich eerst bekeren tot een burgerlijke leefstijl?
- Verdeel de groep in acht groepjes met elk een leefstijl. Leef je in in die leefstijl.
- Speel een rollenspel waarbij een gemeentelid aan een collega met de toebedeelde leefstijl uitlegt wat de waarde van in God geloven is. Je kunt er ook voor kiezen om een brief of een folder te schrijven voor een evangelisatiebijeenkomst waarbij je je richt op die leefstijl.
- Formuleer per leefstijl een gebed, waarin je voorbede doet voor mensen met die leefstijl. Besef daarbij dat zo'n gebed gedragen moet worden door de ogen van Jezus als Hij ziet op de schare. Laat het niet verworden tot het gebed van de ijdele en wellicht burgerlijke farizeeër. Bespreek dat met elkaar.

diakenen bij een huisbezoek aan een door eigen schuld aan lager wal geraakte gemaksegeoriënteerde die de kerk om geld heeft gevraagd?

Niet alleen kerkenraden vinden dat lastig. Gemeenteleden ook. Al die leefstijlen werken verstorend op de opvoeding. Willen je kinderen ook een piercing. Het maakt onzeker. Traditioneel burgerlijken houden niet van al die de eigen leefstijl verstorende veranderingen.

In de tijd van Jezus had de gevestigde religie het ook niet zo op de schare. Dat Jezus Zich verbond met hoeren, tollenaars en aan lager wal geraakten, werd niet gewaar-

deerd. Tegelijkertijd had de gevestigde religie wel een punt. Het leven naar Gods wet stond op het spel. De schare nam maar al te makkelijk een loopje met de heiligheid van God. Farizeeën waren gewoon traditioneel burgerlijke en vrome mensen. Niet per se hypocriet of uit op macht, maar bezorgd om de eer van God en de heiligheid van Zijn dienst. Maar het zicht op Gods liefde voor het verlorene waren ze wat kwijt geraakt.

De opgave voor de kerk van nu is om én gestalte te geven aan een christelijke levenswandel, alert blijvend op wat navolging en gehoorzaamheid inhouden, én oog

te blijven houden voor de schare. Bij dat laatste moet je niet bang zijn voor de onreinheid die dat tot gevolg heeft. Je zult met allerlei mensen moeten eten en drinken. Of dat nu bier is met moderne burgers en gemaksegeoriënteerden tijdens een concert van Frans Bauer of een prachtige Bordeaux tijdens een diner met opwaarts mobilen, kosmopolieten en postmoderne hedonisten. Als je je ziel maar rein bewaart.

Kerkverlating

Het leefstijlenonderzoek kun je ook gebruiken om met andere ogen te kijken naar kerkverlating. Wat is nu eigenlijk de reden dat mensen de laatste decennia de kerk hebben verlaten? Is dat omdat zij een andere leefstijl hebben ontwikkeld, die zich niet laat verenigen met trouw bezoek aan de christelijke gemeente? En laat die leefstijl zich ook niet combineren met geloof in God? Familie en vrienden van kerkverlaters kunnen daar de nodige informatie over geven. Kerkverlaters kunnen dat zelf ook. Je zou met dit onderzoek ook een avond voor kerkverlaters kunnen organiseren. Laat iedereen maar eens in gesprek gaan over de eigen leefstijl. Waar passen zij in? Welke waarden vinden zij belangrijk? Wat hebben zij nog met de God van hun ouders? Waarin zijn zij blij dat zij van de kerk af zijn? Wanneer missen zij de kerk? Hoe zien zij de leefstijl van de kerk? Wat vinden zij daarvan?

Het leefstijlenonderzoek van Motivation biedt prachtig materiaal om het gesprek in de kerk te voeren. Een gesprek dat gevoerd moet worden. De variatie aan leefstijlen dwingt de gemeente hiertoe. En het is ook haar roeping.

Auteur van deze brochure is drs. Wim Dekker, docent sociologie aan de CHE en kerkenraadslid in Ede.

Opdrachtgever van het onderzoek van Motivation is de protestantse gemeente Amstelveen-Buitenveldert.

Uitgave van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk
Bijlage bij *De Waarheidsvriend*, 19 september 2013

Kleine Fluitersweg 253, 7316 MX Apeldoorn | tel. 055-5766660
www.dewaarheidsvriend.nl | www.gereformeerdebond.nl

Ja, ik meld me aan als lid van de Gereformeerde Bond!

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: ..... Plaats: .....

Uit de Artiosreeks kies ik:

- God vinden
- Vasten en minderen
- Rome omsloten door de Traditie
- Orde op zaken stellen
- Provocatie en inspiratie
- Betrouwbaar getuigenis
- Joodse volgelingen van Jezus
- Gemeente in beweging
- Vervolg om Jezus' wil
- Terwijl mijn kracht vergaat
- Genade als erfgoed
- Vonk of vuur
- Christenen ontmoeten moslims

- In de leer bij Luther
- Zending zonder franje
- Gereformeerde spiritualiteit
- Conflictstof binnen de gemeente
- Technologie, overal om ons heen
- Reizen met Augustinus

Verschijnt dit najaar

- Bevrijd geloven. De catechismus als pastorale gids (ds. C. Bos)
- Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit (dr. A.A.A. Prozman)

Geachte lezer,

Met genoegen bieden wij u de brochure 'Nederlanders en de kerk' aan, alweer de tiende op rij in onze reeks bezinnende themabrochures. Eerder al zoomden we onder andere in op kerk en gezin, de vreemdeling in ons midden, christendom en crisis, echtscheiding en hertrouwen, Israël en de Palestijnen. De brochures willen vanuit de Bijbel actuele onderwerpen belichten.

Toerusting van de gemeenteleden is een speerpunt in het beleid van de Gereformeerde Bond. Vandaar dat er van tijd tot tijd ook een nieuw deel in de Artiosreeks verschijnt, boeken die zowel voor persoonlijke vorming als voor gesprekskringen geschikt zijn. Zo kwamen recent *Technologie, overal om ons heen* van prof.dr. Marc J. de Vries, *Reizen met Augustinus* van dr. J.A. van den Berg en *Conflictstof binnen de gemeente* van prof.dr. W. van 't Spijker uit. De complete reeks vindt u met een toelichting op www.gereformeerdebond.nl.

Om met dit werk door te kunnen gaan, zoeken we nieuwe leden. Als u nog geen lid bent, wilt u dat dan vandaag worden? Het kost u 10 euro per jaar. Ter verwelcoming sturen we u graag een boek uit de Artiosreeks.

U kunt zich aanmelden als lid met onderstaande antwoordkaart of via de website: www.gereformeerdebond.nl.

